

Oral health matter

บทสำรวจภาวะสุขภาพช่องปากของคนไทยหลังปี พ.ศ. 2560

บทความโดย

ทพญ.รักชนก นุชพ่วง ทันตแพทย์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

Oral health matter

บทสำรวจภาวะสุขภาพช่องปากของคนไทยหลังปี พ.ศ. 2560

ทพญ. รักษก นุชพ่วง ทันตแพทย์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ริชาร์ด วัตต์ (Richard Watt) เป็นกูรูด้านนโยบายสาธารณะช่องปากและความเหลื่อมล้ำของสังคมแห่งมหาวิทยาลัยคอลเลจลอนดอน เขาได้ตั้งข้อสังเกตว่าสุขภาพช่องปากสัมพันธ์กับระบาดวิทยาและความเหลื่อมล้ำของสังคม ในบทความเรื่อง “Oral health matter” ที่ตีพิมพ์ในวารสาร “The Lancet” ปี 2020¹ บทความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มปัญหาสุขภาพช่องปากทั่วโลก จากการทำงานของแพทย์และระบบสาธารณสุขในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ไม่ว่าจะพบปัญหาการเข้าถึงบริการทันตกรรมและความเหลื่อมล้ำจากการได้รับบริการดูแลสุขภาพช่องปาก ฉะนั้น การใส่ใจในมิติความเหลื่อมล้ำจึงเป็นกุญแจสำคัญของการยกระดับและพัฒนาศักยภาพกำลังคนทางทันตกรรมให้เข้าใจช่องว่างนี้ว่าเป็นระบบและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

กลุ่มวัยแรงงานและผู้สูงอายุยังเผชิญปัญหาช่องปากอย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับประเทศไทย จากข้อมูลการสำรวจภาวะสุขภาพแห่งชาติหลาย 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าสุขภาพช่องปากของคนไทยมีแนวโน้มดีขึ้น จากหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ว่าโรคในช่องปากลดลงและค่าเฉลี่ยจำนวนซี่ฟันของประชาชนมีจำนวนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจภาวะสุขภาพช่องปากแห่งชาติปี พ.ศ. 2560² พบว่ากลุ่มวัยแรงงานและผู้สูงอายุกว่า 50 ล้านคนและผู้ที่มีฟันหายไปและมีความจำเป็นต้องใส่ฟันเทียมมีกว่า 20 ล้านคน เมื่อเทียบกับจำนวนคนไทยที่มีกว่า 60 ล้านคน เหล่านี้สะท้อนปัญหาโรคในช่องปากที่พบบ่อยไม่ว่าจะเป็นโรคฟันผุ โรคเหงือกและปริทันต์อักเสบ และการสูญเสียฟัน ยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของคนไทย จะเห็นได้ว่าคนไทยจำนวนมากมีปัญหาสุขภาพช่องปากที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมทุกช่วงวัยและทั่วถึง

การเข้ารับบริการทันตกรรมและความแตกต่างสิทธิประโยชน์ 3 กองทุน

ความแตกต่างของสิทธิประโยชน์สุขภาพช่องปากของคนไทยแบ่งออกเป็น 3 กองทุน ดังนี้ หนึ่งในช่วงที่ผ่านมากระทรวงสาธารณสุข ได้มีการจัดบริการทางทันตสาธารณสุขให้แก่ประชาชนครอบคลุมในทุกกลุ่มอายุ ตามระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 ครอบคลุมทั้งสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและสุขภาพช่องปากพื้นฐานแก่ประชาชนไทยประมาณ 47.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 74 ของระบบประกันสังคมที่มีสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพช่องปากครอบคลุม ผู้ประกันตนกว่า 11.8 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 18 และ สาม กลุ่มข้าราชการที่ได้รับสิทธิประโยชน์ในการรับบริการทั้งสุขภาพและสุขภาพช่องปากจากกรมบัญชีกลางจำนวน 4.9 ล้านคนคิดเป็นร้อยละ 8

ข้อมูลการให้บริการด้านทันตกรรมจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ³ สำนักงานประกันสังคมและกรมบัญชีกลางปี พ.ศ. 2560 พบว่า จำนวนประชาชนสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือที่คุ้นเคยว่าสิทธิบัตรทอง ใช้บริการทันตกรรมมีเพียง 5.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 12 ของผู้มีสิทธิประกันสุขภาพ ทั้งหมด ส่วนกลุ่มผู้มีสิทธิประกันสังคมและสิทธิข้าราชการที่ใช้บริการทันตกรรมตามสิทธิประโยชน์มีจำนวน 3.1 ล้านคน และ 7.2 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 27 และร้อยละ 15 ของผู้มีสิทธิการรักษาตามลำดับ

เมื่อเปรียบเทียบตามสัดส่วนผู้ที่ไปรับบริการทันตกรรมตามสิทธิจากข้อมูลของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) จะเห็นได้ว่า **กลุ่มผู้มีสิทธิประกันสังคมเป็นกลุ่มที่ไปรับบริการทันตกรรมเป็นสัดส่วนมากที่สุด** รองลงมาคือสิทธิข้าราชการ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ สำนักสถิติแห่งชาติปี พ.ศ.2560⁴ พบว่ายังมีประชาชนที่ไม่ใช้สิทธิการรักษาทางทันตกรรมหรือใช้บริการทันตกรรมที่นอกเหนือจากชุดสิทธิประโยชน์รวมอีกกว่า 6.5 ล้านคน ดังนั้นเมื่อรวมข้อมูลทั้งหมดพบว่าในปี พ.ศ. 2560 มีคนไทยได้รับบริการ ทันตกรรมทั้งที่ใช้สิทธิและไม่ใช้สิทธิ รวม 16.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 25 จากจำนวนคนไทยทั้งหมดเท่านั้น

มุมมองที่แตกต่างกันระหว่างผู้เชี่ยวชาญและผู้รับบริการ

จากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พบว่า ข้อมูลจำนวนผู้ที่ไม่ได้รับบริการทันตกรรมตามความต้องการ (unmet oral health need) มีเพียงร้อยละ 1.4⁵ ซึ่งข้อมูลนี้ได้จากภาคประชาชน (individual perspective) ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความชุกของผู้ที่มีปัญหาโรคในช่องปากและข้อมูลผู้ที่ได้รับบริการทันตกรรมในปี พ.ศ.2560 ที่พบว่า **ภาวะตกหล่นของผู้ที่มีปัญหาสุขภาพช่องปากที่ยังไม่ได้รับบริการทันตกรรมตามความจำเป็น มีมากกว่าร้อยละ 50** ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันค่อนข้างมากระหว่างจำนวนผู้ที่ไม่ได้รับบริการทันตกรรมตามความจำเป็นซึ่งเป็นมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ (professional perspective) กับจำนวนผู้ที่ไม่ได้รับบริการทันตกรรมตามความจำเป็นซึ่งเป็นมุมมองของประชาชนผู้รับบริการ (individual perspective) ทั้งนี้ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนการให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลสุขภาพช่องปากของประชาชน จึงไม่น่าแปลกใจที่พบว่าจำนวนผู้ที่ได้รับบริการส่งเสริมป้องกันทางทันตกรรมจากข้อมูลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ⁴ ปี 2558 2560 และ2562 มีเพียงร้อยละ 12.3 14.8 และ 11.9 ตามลำดับแม้ว่าข้อมูลจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ³ มีจำนวนผู้ที่ได้รับการตรวจสุขภาพช่องปาก การเคลือบหลุมร่องฟันและการเคลือบฟลูออไรด์รวม 24.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 38 ของประชากรทั้งหมดซึ่งมากกว่าข้อมูลจากการสำรวจ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวก็ยังแสดงสัดส่วนที่น้อยมากของผู้ได้รับการบริการส่งเสริมป้องกันทันตสุขภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนที่ประชาชนควรจะได้รับเพื่อลดอาการและป้องกันโรคในช่องปากอย่างมีประสิทธิภาพ

การแก้ไขปัญหาสุขภาพช่องปากที่มีประสิทธิภาพ จำต้องมุ่งเน้น **การดูแลที่ยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (Patient - Centered Care)** ที่นอกจากใส่ใจกับภาวะโรคและความชุกของโรค บุคลากรด้านการแพทย์ยังต้องเข้าใจความต้องการที่แท้จริง และตกลงร่วมกันระหว่างแพทย์กับผู้ป่วยถึงปัญหาที่จะแก้ไขก่อนหลัง ในระดับของการออกแบบนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและผลักดันนโยบายขับเคลื่อนทันตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งส่วนผู้ให้บริการคือทันตบุคลากร ผู้รับบริการได้แก่ ประชาชน รวมถึงชุมชนและท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

1. WATT, Richard G., et al. The Lancet oral health series: Implications for oral and dental research. Journal of Dental Research, 2020, 99.1: 8-10.
2. Bureau of Dental Health. The 8th National Oral Health Survey 2016-2017 Thailand. Bangkok: Department of Health, Ministry of Public health; 2016. (in Thai)
3. Thailand National Health Security Office (NHSO). Universal Coverage Beneficiary Guideline.[online] 1 March 2022: [cited 2022 March 15]; Available from: URL:<http://www.nhso.go.th>
4. Thailand National Statistical Office. Ministry of Digital Economy and Society. The 2017 Health and Welfare Survey. [online] 1 March 2022: [cited 2022 March 15]; Available from:URL:<http://www.nso.go.th/>
5. อีรวัดน์ ทศนภิรมย์. ความเป็นธรรมในการได้รับบริการสุขภาพช่องปากของประชากรไทย: การวิเคราะห์ผลการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2560. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข 2562